

Važnost obitelji Petrina za lošinjsko pomorstvo u 18. stoljeću

Colnar, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:340905>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
RIJEKA

Martina Colnar

VAŽNOST OBITELJI PETRINA ZA LOŠINJSKO POMORSTVO U XVIII. STOLJEĆU

-završni rad-

RIJEKA, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
RIJEKA

Važnost obitelji Petrina za lošinjsko pomorstvo u XVIII. stoljeću

-završni rad-

STUDIJ: Dvopredmetni studij povijesti i talijanskog jezika i književnosti

MENTOR: doc. dr. sc. Maja Ćutić Gorup

AKADEMSKA GODINA: 2019./2020.

STUDENTICA: Martina Colnar

Rijeka, rujan 2020.

Sažetak:

Primarni cilj izrade ovog rada je prikaz važnosti obitelji Petrina za lošinjsko pomorstvo s fokusom na prijepis i prijevod oporuke Petra Petrine nastale 1753. godine u Veneciji. Ovaj primarni izvor nalazi se na raspolaganju u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja u Rijeci pod muzejskom oznakom PPMHP 102827 (starija oznaka: KPO – DZ 14007). Oporuka je pisana nečitkim rukopisom stoga je gotovo nemoguće u potpunosti napraviti prijepis oporuke. Za prijevod je potrebno poznavanje talijanskog jezika s obzirom na to da je pisana venecijanskim dijalektom, a koriste se i latinske fraze. Daljnji problem je sekundarna literatura koja je siromašna za povijest obitelji Petrina. Važno je i prikazati povijesni kontekst života na otoku Lošinju u XVIII. stoljeću te razvoj lošinjskog pomorstva tijekom stoljeća kako bi se shvatio doprinos obitelji Petrina razvitku otoka i procvatu pomorstva. Otok Lošinj nalazio se pod mletačkom vlašću u razdoblju od 1409. do 1797. godine te je vrhovni predstavnik na otoku bio knez. Lošinj je bio podređen Osorskoj općini što je dovelo do sukoba zbog visokih nameta i taksi koje su Lošinjani morali plaćati za sve svoje djelatnosti. Sukob je kulminirao u XVIII. stoljeću osnutkom Pomorsko – zdravstvene službe u lošinjskim lukama što na kraju rezultira distanciranjem dvaju otoka. U XVIII. stoljeću na otoku Lošinju dolazi do razvoja pomorstva stoga se Lošinjani koji su se do tada uglavnom bavili djelatnostima poput poljoprivrede i ribarstva okreću pomorstvu što im donosi prosperitet. U početku su bili ribari i mornari, a potom postaju kapetani duge plovidbe. Uglavnom su prevozili robu Jadranom poput drva iz Dalmacije u Veneciju, no s odmakom stoljeća postaju zapovjednici brodova, kapetani i brodovlasnici koji uplovljavaju u luke poput Amsterdama, Londona pa sve do Sjeverne Amerike što je dovelo i do razvoja brodogradnje na otoku. Primjer Lošinjana koji su se bavili tim djelatnostima je upravo obitelj Petrina iz Velog Lošinja. Oni su svojom pomorskom djelatnošću dali doprinos razvitku pomorstva na otoku Lošinju. Značajniji članovi obitelji Petrina koji su djelovali u ovom razdoblju kronološkim redom su: Petar Ride Petrina, Augustin Petrina, Petar Antun Petrina, Stjepan Ivanov Petrina, Stjepan Augustin Petrina, Ivan Filip Petrina, Petar Petrina, Augustin Stjepanov Petrina, Stjepan Petrina, Nikola Antunov Petrina, Augustin Augustinov Petrina, Petar Vicko Petrina i Ivan Petrov Petrina. Oni su tijekom stoljeća postali brodovlasnici, važni mletački zapovjednici brodova te kapetani duge plovidbe. Uplovljavali su gotovo u sve luke Mediterana, sjevera Europe pa sve do Sjeverne Amerike. Posebno ću istaknuti Petra Petrinu (1706. – 1758.) za kojeg tvrdim da je sastavljač oporuke. Iz oporuke mogu se saznati informacije o ženidbenom odnosu, djeci te važnim osobama u obitelji Petrina, kao i o njihovoj materijalnoj imovini u

obliku novca i nekretnina. Naposljetku bit će dan zaključak koji će povezati stanje na otoku Lošinju s djelatnošću obitelji Petrina.

Ključne riječi: *oporuka, brevijar, testament, Petar Petrina, obitelj Petrina, kapetan, zapovjednik, pomorstvo, Veli Lošinj, otok Lošinj, Mletačka Republika, talijanski jezik, venecijanski dijalekt.*

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. PROBLEMATIKA PRIMARNIH IZVORA I LITERATURE.....	2
3. OTOK LOŠINJ U XVIII. STOLJEĆU.....	3
4. LOŠINJSKO POMORSTVO U XVIII. STOLJEĆU.....	5
5. PREGLED OBITELJI PETRINA.....	8
5.1.Tablični pregled članova obitelji Petrina u XVIII. stoljeću.....	13
5.2.Tablični pregled pomorskih aktivnosti članova obitelji Petrina u XVIII. stoljeću.....	14
6.OPORUKE U XVIII. STOLJEĆU.....	16
7.OPIS OPORUKE PETRA PETRINE.....	18
7.1.Prijepis i prijevod oporuke.....,,,	22
7.2.Analiza oporuke.....	30
8. ZAKLJUČAK.....	34
9. POPIS LITERATURE.....	36
10.POPIS PRILOGA.....	37

1. Uvod

Obitelj Petrina je poznata obitelj iz Velog Lošinja koja je bila od velike važnosti za svoj zavičaj u XVII. i XVIII. stoljeću. Članovi obitelji Petrina pretežito su bili po zanimanju moreplovci i kapetani. Primarni cilj ovog rada je upoznavanje obitelji Petrina kao aktivnog sudionika lošinjske zajednice koja je bila zaslužna za razvoj pomorstva na otoku. Nastojat ću prikazati njihov doprinos razvitku lošinjskog pomorstva u XVIII. stoljeću s osvrtom na njihovu stoljetnu karijeru mornara i kapetana koji su imali kontakte sa Sredozemljem, Sjevernom Europom, pa čak i Sjevernom Amerikom. Bit će predstavljeni članovi obitelji Petrina koji su djelovali u XVIII. stoljeću tako da će biti prikazan osvrt na njihovu pomorsku karijeru.

Objasnit će se i povijesni kontekst razvoja mjesta Veli Lošinj na otoku Lošinju u XVIII. stoljeću te kakav utjecaj je na to imao razvoj pomorstva i brodogradnje s obzirom na prilike tijekom vladavine Mletačke Republike te podložnosti Osorskoj općini.

Posebno ću istaknuti Petra Petrinu, kapetana za kojeg tvrdim da je sastavljač oporuke iz 1753. godine. Oporuka je pisana talijanskim jezikom i nalazi se u arhivu Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci.

U radu ću napraviti analizu oporuke, tj. prijepis i prijevod oporuke s interpretacijom. Radi se o neobjavljenoj arhivskoj građi. Koristeći se metodologijom pomoćne povijesne znanosti diplomatike kritički ću interpretirati ispravu s ciljem otkrivanja novih podataka vezanih uz povijest obitelji Petrina.

2. Problematika primarnih izvora i literature

Primarna ideja izrade ovog završnog rada bila je usporedba oporuke Petra Petrine iz 1753. godine s drugim oporukama obitelji. Prva prepreka na koju sam naišla je ta da u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja i u Državnom arhivu u Rijeci nisu poznate druge oporuke koje su direktno vezane uz obitelj Petrina.

Tada se javila ideja povezivanja oporuke obitelji Petrina s drugim oporukama lošinjskih obitelji te eventualnom povezivanju dvaju obitelji na temelju rodbinskih veza, sličnosti u sastavljanu oporuke, bogatstvu imovine. Nažalost, u tom povijesnom razdoblju od početka do kraja XVIII. stoljeća naišla sam na desetak oporuka riječkih obitelji te iščitavajući te oporuke nisam naišla na logičku poveznicu s obitelji Petrina. Također, uputivši se u Gradsku knjižnicu i Sveučilišnu knjižnicu u Rijeci te u knjižnicu Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja nisam naišla u sekundarnoj literaturi na podatke koji bi ukazivali na važnost tih riječkih obitelji za ovu temu. Stoga je rad posvećen samo obitelji Petrina gdje također postoji problematika primarnih i sekundarnih izvora. Obrađeni i analizirani primarni izvori u kojima je spomenuta obitelj Petrina su rijetki te se spominju u sekundarnoj literaturi kako bi se dao pregledni popis lošinjskih kapetana ili brodovlasnika. Stoga ću u ovom završnom radu analizirati oporuku Petra Petrine koja je usko vezana uz obiteljsku povijest te može dati nove detalje o životu i djelovanju obitelji na otoku u XVIII. stoljeću. Također sekundarni izvori za obitelj Petrina su jako rijetki te se u sintezama lošinjske povijesti gotovo ne spominju, stoga će se informacije o obitelji temeljiti na preglednom znanstvenom radu pod nazivom *Lošinjanin Petar Vicko Petrina (1750. – 1829.), zapovjednik mletačkih ratnih brodova koncem XVIII. stoljeća* autora Lovorke Čoralić i Filipa Novosela.

Sekundarna literatura vezana uz povijesni kontekst grada Lošinja te razvoj lošinjskog pomorstva je dostupnija te je posebice zastupljena u godišnjim izdanjima časopisa pod nazivom *Otočki ljetopis Cres Lošinj* i *Vjesnik povijesnog arhiva Rijeka* u kojima se nalaze znanstveni radovi povezani s ovom tematikom te će upravo oni biti korišteni u svrhu povezivanja obitelji Petrina s razvojem grada Lošinja u XVIII. stoljeću.

3. Otok Lošinj u XVIII. stoljeću

Otok Lošinj se našao pod mletačkom vlašću od 1409. godine kada je hrvatski kralj Ladislav prodao Veneciji Dalmaciju i jadranske otoke pa sve do samog pada Mletačke Republike 1797. godine. Vrhovni predstavnik mletačke vlasti na otoku bio je knez. On je imao pravo izdavanja tzv „proklamacija“ odnosno proglašenja i odluka koje su važile za svo stanovništvo na otoku bez obzira na stalež, vjeru, spol ili nacionalnost. Njegove dužnosti su bile nadzor otočana te nadgledanje rada svih tijela komuna i njezinih dužnosnika. Također je bio odgovoran za sigurnost odnosno javni red i mir. Pod njim se nalazila i vojska odnosno bio je zapovjednikom jedinica stacioniranih na otoku. On je odgovarao venecijanskom Senatu i Vijeću Desetorice. Pod mletačkom vladavinom je otok Lošinj jako nazadovao što se prekida krajem XVII. te početkom XVIII. stoljeća. (Imamović, 1987., 59. str.)

Otok Lošinj se nalazio u konstantnom suparništvu s Osorskom općinom, sve dok nije došlo do propadanja iste. Suparništvo otoka Lošinja i Osora imalo je korijene u 13. stoljeću kada se rješavalo pitanje općinskih granica. Dogovoreno je da čitav otok Lošinj pripadne Osoru. U razdoblju Mletačke uprave ovi sporovi su bili sve češći. Godine 1500. je Osor zakonski dobio patrimonijalna prava nad Lošinjem odnosno otok Lošinj je de iure postao feudalnim posjedom Osorske općine. Jedan od čestih uzročnika svađe između Lošinja i Osora je bio oko osorskog kanala zbog kojeg su Lošinjski imali velike troškove za održavanje te su morali plaćati takse za prolazak brodova. Nesređeni odnosi između Osora i Lošinja rezultirali su prekomjernim nametima kojim je Lošinj bio opterećen. Od 1500. godine kada je Osoru priznat patrimonij nad Lošinjem krenula je eksploatacija otoka odnosno čime god bi se radišni Lošinjski morali su plaćati takse za svoje aktivnosti Osoranima. Primjerice Lošinjski morali tražiti dozvolu za krčenje zemlje i gradnju kuća. Također Osorani su im htjeli zabraniti da oru i siju te da vode stoku na ispašu, no tome su se suprostavili Mlečani koji su stali u obranu Lošinja. Kada je došlo do razvoja lošinjskih gradova kao što su Veli i Mali Lošinj pritisak Osora se sve više pojačavao. Dakle antagonizam između dvaju mjesta kulminirao je u XVIII. stoljeću kada je došlo do brzog razvoja pomorstva na otoku Lošinju što je dovelo do njegovog gospodarskog procvata. Ključan trenutak radi kojeg je došlo do žestokih sukoba s Osorom je bilo osnivanje pomorsko – zdravstvene službe u lošinjskim lukama. Naime, pomorski nadzornik je imao kancelariju na Osoru te je za sve certifikate brodova, robe i posade morao odlaziti na Osor i plaćati velike takse te čekati dugo na dokumente. Tek 1734. godine su se

Lošinjani izborili za uspostavu službe pomorsko zdravstvenih soprastanata¹ u njihovim lukama. Iako su formalno bili podređeni osorskom nadzorniku, djelovali su samostalno. Ovakva situacija dovela je Lošinjane pred bezizlaznu situaciju što je u njima probudilo želju za potpunim administrativnim odcjepljenjem od Osora i njihovih teških nameta te želja za potpunom samostalnošću. (Imamović, 1987., 104. str.)

Početak XVIII. stoljeća otok Lošinj i njegova dva središta, Mali i Veli Lošinj, okrenuti su ribarstvu i obalnoj plovidbi. U redovima stanovnika našao se i pokojni kapetan duge plovidbe odnosno radilo se o tridesetak parona² koji su Jadranom prevozili prehrambene proizvode. Ovakva situacija na otoku će se drastično preokrenuti s odmakom XVIII. stoljeća. (Gerolami, 1995., 112 str.)

Otok Lošinj se u XVIII. stoljeću pretvara iz ruralnog otoka u urbaniju sredinu. Naime, kako prihodi od zemlje na Lošinju nisu bili dostatni za prehranu stanovništva, Lošinjani su se okrenuli pomorstvu i ribolovu. Lošinjani postaju većinom ribari, mornari i kapetani. Na samom početku uglavnom su plovili na tuđim brodovima, no s odmakom stoljeća postaju samostalni te posjeduju vlastite jedrenjake. Primjer Lošinjana koji su živjeli takvim životom je upravo obitelj Petrina. Mladi lošinjski kapetani u sedamdesetim godinama XVIII. stoljeća ne samo da su plovili Mediteranom, već su uplovljavali u London, Amsterdam, pa na kraju stoljeća sve do Sjeverne Amerike. Pretvaranjem Lošinja u urbaniju sredinu mijenja se i svakodnevni život Lošinjana, odnosno postaju sredina s gradskim standardom i navikama. Primjerice mijenja se izgled kuća koje tada grade u većim dimenzijama radi udobnosti. Uglavnom se kuće rade u lukama jer se tamo odvijao svakodnevni život koji se sastojao od ukrcanja i iskrcaja robe s jedrenjaka, trgovine robom. Ovakav stil života je Lošinjanima omogućio stvaranje i razvoj brodogradilišta. Izgradnjom brodogradilišta im je omogućeno stvaranje vlastite flote i pomorskih kadrova. Osim toga u Lošinju su i postojale škole koje su izučavale mlade pomorce te se poticalo na udruživanje pomoraca. (Fučić, 1995., 164 str.)

¹ Nadzornici.

² Paron, parona – zapovjednik broda. (Braica, 2015., str. 382.)

4. Lošinjsko pomorstvo u XVIII. stoljeću

Otok Lošinj te njihovo pomorstvo u razdoblju od XVII. do XIX. stoljeća se posebno ističe u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima i otocima. Naime, radi se o mjestu koje ima bogatu povijest pomorstva. Otok Lošinj je primjer mjesta koje je doživjelo procvat otočkog gospodarstva u najtežem razdoblju trgovine na Mediteranu, kada je došlo do otkrića Novog Svijeta i prebacivanju tržišta preko Atlantika. Tada je lošinjsko pomorstvo doživjelo najveći uspon odnosno iz samoniklog pomorstva u ruralnoj sredini postalo je dovoljno snažno da može parirati pomorstvu Europe, ali i svijeta. (Crnković, 1990., 125. str.)

Pomorstvo otoka Lošinja u XVIII. stoljeću dobro je dokumentirano u izvorima. Većinom se radi o osvrtima na brođenje lokalnog stanovništva, no pokoji govore i o brodogradnji. Izvori koji mjerodavno prikazuju razvoj lošinjskog pomorstva XVIII. stoljeća uglavnom su mletački te je djelatnost na Lošinju usko vezana uz mletačko vladanje. Podaci govore i o tome da su već u XVII. stoljeću Lošinjani bili u kontaktu s dalmatinskim lukama, posebice Zadrom. Naime, spominje se unajmljivanje manjeg broda od strane lošinjskog paruna Raguzina. (Peričić, 1994., 186. str.)

Već u XVIII. stoljeću uspostavlja se intenzivna suradnja otoka Lošinja s mletačkom Dalmacijom pa sve do pada Mletačke Republike 1797. godine. Lošinjski pomorci su iz dalmatinskih gradova pod mletačkom okupacijom na otok uvozili prehrambene proizvode. Također su prevozili žito u neretvansko područje i Istru za potrebe tamošnjeg stanovništva. S neretvanskog područja često su se uvozili proizvodi poput octa, rakije i vina s ciljem opskrbe stanovništva na otoku Lošinju, ali uvozili su te proizvode i u Mletačku Republiku za potrebe njihovog stanovništva. Jadranskom obalom su razvozili od luke do luke i ribu te meso. Također su prevozili drvo za ogrjev sve do Venecije za potrebe mletačkog stanovništva. Dakle, Lošinjani su uglavnom bili posrednici koji su duž Jadrana prevozili tuđi teret, ali neki su čak i plovili i trgovali Sredozemljem poput obitelji Petrina. Osim toga Lošinjani su bili izrazito vješti i sposobni pomorci i trgovci o čemu nam govori i brojnost jedrenjaka koji su se nalazili u njihovom vlasništvu. Činjenica je da je lošinjsko pomorstvo u XVIII. stoljeću doživljavalo konstantni uspon što se prekida padom Mletačke Republike na kraju stoljeća kada u napoleonskoj eri kako lošinjsko tako i dalmatinsko brodarstvo stagnira. (Peričić, 1994., 186 str.)

Nadalje Lošinjane su u XVIII. stoljeću zadesile nedaće poput Drugog morejskog rata (1714. – 1718.) gdje su se Lošinjani afirmirali kao sposobni,iskusni i srčani pomorci, ali i vojnici te su

tijekom tog rata uspostavili dobre odnose s lukama izvan samog Jadrana što će se potvrditi krajem stoljeća kada su trgovali i plovili pretežito samo u luke Sredozemlja. Gotovo svi brodovi kojima su zapovijedali Lošinjani su bili opremljeni topovima i posada je bila naoružana. Važno je naglasiti da su Lošinjani često na brodovima imali vojničku pratnju koju su sačinjavali njihovih rođaci, prijatelji i poznanici koji su u stvarnosti predstavljali lošinjsko vojništvo te time nije bilo potrebe za stranom najamničkom vojskom. Neki povjesničari poput Botterinija ističu kako je takva posada bila iznimno spremna i u najvećim pomorskim opasnostima i pogibeljima. Upravo radi te samopouzdanosti i hrabrosti Lošinjani su uspjeli oploviti praktički cijelo Sredozemlje na svojim pomorskim putovanjima koja su često bila rizična i opasna. U ono vrijeme zanimanje pomorca, trgovca i mornara je ujedno značilo i biti dobar diplomat te vojnik. (Crnković, 1990., 144 str.)

Niti druga polovica XVIII. stoljeća nije bila manje opasna u pogledu plovidbe. Naime, na sjevernoj obali Afrike je postojala opasnost od arapsko – berberskih gusara koji iako nisu imali dobru organizaciju, bili su prava prijetnja na Sredozemlju. Primjerice u ratovima protiv Tunizana istaknuo se Augustin Petrina. (Crnković, 1990., 149 str.)

Kapital za korištenje ili kupnju vlastitog broda te sve potrebne opreme Lošinjani su mogli ostvariti samo kao pomorci. Takva investicija najčešće je bila nedostupna stanovnicima koji su privređivali od ribarenja, težačkog rada, stočarstva ili poljodjelstva. U trenutku kada bi pomorci ostvarili dostatnu svotu novca oni su je ulagali isključivo u razvoj pomorstva koje je tada bilo najrazvijenija privredna grana te najlogičniji gospodarski izvor. U XVIII. stoljeću ovakva otočna politika je zaista pridonijela razvitku otoka te se pokazala iznimno pozitivnom. Urodila je brojnim kapetanima i brodovlasnicima suvremenih jedrenjaka, nava³, pulaka⁴... Paralelno oba grada na otoku i Veli i Mali Lošinj su se podjednako razvijali, a na kraju XVIII. stoljeća je malološinjsko brodarstvo prestiglo ono Velog Lošinja. Prilikom pada Mletačke Republike lošinjska flota je ukupno s oba grada imala oko 25 većih plovnih jedinica te stotinjak manjih, što je u ono vrijeme bilo zaista respektabilno. Ovakav uspjeh Lošinjana u pomorstvu u XVIII. stoljeću očitovao se u njihovom višestoljetnom trudu i postepenom rastu kojeg nije spriječilo otkriće Novog svijeta koje je rezultiralo smanjenjem trgovinskih aktivnosti na Jadranu odnosno Sredozemlju. Istovremeno je Mletačka Republika bila u sve većim problemima što je posljedica promjene tržišta sa Sredozemlja na Atlantski ocean, a

³ Nava – stari, drveni veliki jedrenjak s 3 – 5 jarbola (Braica, 2015., str. 378.)

⁴ Pulaka – trojarbolni sredozemni trgovački jedrenjak specifičan za XVIII. stoljeće (<https://tehnika.lzmk.hr/pulaka/>)

Lošinjanima je muke stvarao Osor kojem su bili podređeni na način da su za svoje pomorske aktivnosti plaćali visoke takse i poreze. (Crnković, 1990., 149 str.)

Važno je spomenuti da se usporedno s pomorstvom razvijala i brodogradnja kao oblik obrtništva čiji početak seže u XVI. stoljeće, a doživljava najveći uspon u XVIII. stoljeću. Brodogradnja nije bila namijenjena samo za potrebe otočana nego i za potrebe pomorstva te će svoj vrhunac doživjeti nešto kasnije odnosno početkom XIX. stoljeća primjenjujući iskustvo i znanja obrtnika stečenih stoljeće prije. Može se reći da je razvoj lošinjskog pomorstva bio veliki „boom“ gospodarstva otoka te je imao pozitivan utjecaj na život na samom otoku. Jedna od pozitivnih posljedica razvoja gospodarstva na otoku je rast populacije koji je uvjetovan doseljavanjem brojnih obitelji zbog boljih životnih uvjeta kao što je primjerice zaposlenje u djelatnostima kao što su pomorstvo i brodogradnja. Ovakav gospodarski uspon na otoku Lošinju može se smatrati svojevrsnim povijesnim fenomenom. (Crnković, 1990., 156 str.)

Lošinjani su imali važnu ulogu u zaštiti samog otoka gdje su služili važnu vojnu dužnost. Naime, svi odrasli muškarci na otoku Lošinju morali su u jednom trenutku stražariti u strateškim lukama otoka Lošinja bez obzira na njihovo zanimanje i obrazovanje. Stražarenje su uglavnom izbjegavali pomorci, te su njih morali zamijeniti mještani sa stalnim prisustvom na otoku. Stražarenje su nadgledali mletački providuri, a stražarenje Lošinjana nadgledali su osorski nadzornici. Svaka osoba koja bi izbjegla obavezu stražarenja bila je kažnjavana bičevanjem, zatvorom i suđenjem. Lošinjani su smatrali da ih Osorska općina nepotrebno opterećuje konstantnim držanjem straža, te su se opirali tome i nakon pada Mletačke Republike. Naime, početkom XVIII. stoljeća Lošinjani osim što su morali stražariti na otoku Lošinju, morali su držati stražu i u samom gradu Osoru što im je bilo mrsko. Ukoliko je došlo do neodržavanja straže od strane Lošinjana svaka je obitelj morala platiti godišnje namet od 28 soldata. Kako naplata nije bila redovna, sudski prijepori između Osora i otoka Lošinja nisu se gasili. (Crnković, 1990., 149. str.)

5. Pregled obitelji Petrina

Obitelj Petrina je bila lošinjska obitelj iz Velog Lošinja te ju vežemo uz razvoj lošinjskog pomorstva u XVII. i XVIII. stoljeću. Oni su bili primjer drugim lošinjskim obiteljima na početku XVIII. stoljeća da se krenu baviti pomorstvom i obalnom plovidbom. Ti prvi lošinjski pomorci kao što je već spomenuto su se najprije bavili prijevozom drva s Lošinja u Veneciju, a s odmakom XVIII. stoljeća postali su uspješni moreplovci, zapovjednici brodova i kapetani duge plovidbe. U početku veći dio prihoda od pomorskih aktivnosti obitelji Petrina išao je u osorsku blagajnu jer su im Lošinjani za svaku djelatnost morali plaćati visoke takse i poreze. (Kojić, 1975., 242 str.).

Prema historiografiji prvi zapisani članovi obitelji Petrina važni u pomorstvu su kapetani Petar zvan Ride (1608. – 1693.) te njegov brat Augustin (poznato je samo datiranje njegove smrti 1693. godine). Godine 1650. je Petar bio kapetan duge plovidbe te Lošinjanin koji je bio zapovjednik prvog većeg broda. On je te iste godine uspješno plovio od Trsta do Londona. S druge strane Augustin je zapovijedao trgovačkim brodom *Agar* u drugoj polovici XVII. stoljeća. Ovaj trgovački brod je u vrijeme Morejskog rata (1684. – 1699.) korišten u svrhu mletačke ratne mornarice, te je služio na grčkom bojištu u borbama kod otoka Roda te gradova Koron i Kalamata. Također je zabilježeno kako je Augustin bio kapetan broda *S. Antonio Abate* kojeg su zadesile bitke kod Navarina i Naupliona. Na kraju XVII. stoljeća, Augustin je bio zarobljen u Carigradu 1690. godine. S njime u zatočeništvu su bili i sin Melkior te nećak Lovro, no Augustin je nakon par godina zatočeništva u Carigradu preminuo. (Novosel, Čoralić, 2014., 261 str.; Kojić, 1975., 241 str.)

Sa smrću kapetana Augustina, vojnopomorska djelatnost lošinjske obitelji Petrina ne završava. Na njegovim brodovima *Agar* i *S. Antonio Abate* radio je i drugi Augustinov sin Petar Antun Petrina (1663. – 1749.). Kako njega nije zadesila očeva sudbina, on postaje kapetanom duge plovidbe 1693. godine odmah nakon što je stekao patent. Zapovijedao je brodom *S. Luigi*, te trgovačkim brodovima *Madonna di Loreto e tre sorelle*, *Vittoria* i *Giuditta*. Trgovao je čak i s lukama u zapadnom Sredozemlju te s Levantom na istoku koje su u tom razdoblju bile jedne od glavnih trgovačkih luka. Kao i njegov otac Augustin sudjelovao je u Morejskim ratovima, točnije u Drugom morejskom ratu (1714. – 1718.) gdje je bio unovačen kao kapetan broda *Giuditta*. Već početkom dvadesetih godina vratio se uobičajenim trgovačkim pomorskim aktivnostima. Petar, osim što je bio važan lošinjski kapetan, pomorac i trgovac, pridonosio je i urbanom razvoju otoka Lošinja. Naime, u samom gradu Lošinju je

ovaj poduzetnik doprinosa proširenju kapelice sv. Petra koja je podignuta 1666. godine. Također je dao opremiti kapelicu potrebnim liturgijskim priborom za obavljanje religijskih svetkovina. (Novosel, Čoralić, 2014., 261 str.)

Nadalje, član obitelji Petrina koji je uvelike pridonio lošinjskom pomorstvu bio je i Stjepan Ivanov Petrina. U literaturi nije navedena njegova potencijalna rodbinska veza s Petrom, no literatura ga datira na sam početak XVIII. stoljeća. Stjepan je bio kapetan na brodovima *Unione* i *Giuditta*. Njegova trgovačka djelatnost se također veže uz trgovačke veze s Carigradom. (Novosel, Čoralić, 2014., 261 str.)

Na početak XVIII. stoljeća datiramo i Stjepana Augustina o kojem je zabilježeno više podataka. Naime on je rođen 1680. godine te slovi za baruna koji je zapovijedao brodovima odnosno fregatom⁵ *Madonna del buon Viaggio*. Također je trgovao s otocima Kefalonija, Zakint i Sicilija. U razdoblju između 1733. i 1744. bio je zapovjednikom broda *Gloria Celeste*. Zaista je impresivna trgovačka djelatnost Stjepana Augustina koji je u ovom razdoblju plovio u brojna trgovačka središta poput Malte, Krfa, Smirna, Tripolija, Sicilije, Genove, Livorna, Carigrada pa čak i Hamburga, južne Engleske te Nizozemske. Godine 1744. postaje kapetanom broda *Madonna del Buon Viaggio* i *S. Franceco di Paula* kojim je plovio u gradove Livorno i Lisabon te Levant. Tijekom jedne od plovidbi došao je u sukob s afričkim gusarima te je u tom sukobu ubijen 1750. godine. (Novosel, Čoralić, 2014., 262 str.)

Paralelno s karijerom Stjepana Augustina se razvijala i trgovačko pomorska karijera kapetana Ivana Filipa Petrine (1688. – 1748.). On je zapovijedao brodovima *Fiore del Maggio* te *Giuditta*. Na tim brodovima je u razdoblju između 1715. i 1748. godine trgovao s Istokom, posebice s gradom Aleksandrijom te otokom Ciprom. (Novosel, Čoralić, 2014., 262 str.)

Petar Petrov Petrina bio je lošinjski trgovac, pomorac i kapetan te lošinjski mecena. Rođen je u Lošinju 1706. godine te umire nakon pomorske nesreće 1758. godine. Brodovi kojima je upravljao bili su isključivo trgovački brodovi koji se nazivaju *S. Marco*, *S. Giuseppe* i *Madonna del Rosario e Anime del Purgatorio*. Plovio je uglavnom Sredozemljem, a najčešće trgovačke luke u koje je uplovljavao bile su Genova i Aleksandrija. Sredinom XVIII. stoljeća nastavlja uplovljavati u luke istočnog Sredozemlja, ali od 1749. godine kao kapetan i jedan od vlasnika broda *Grazia Divina*. (Novosel, Čoralić, 2014., 262 str.)

⁵ Fregata – mediteranski brz jedrenjak na vesla, nosivosti do 300 t. (Braica, 2015., 357. str.)

Pod njegovim zapovjedništvom postignuti su i vojnopomorski uspjesi od kojih se ističe plovidba u Aleksandriju 1752. godine. Naime, na tom putovanju prema Aleksandriji došlo je do snažnog napada alžirskog gusarskog broda te se posada Petra Petrova Petrine pod njegovim zapovjedništvom trijumfalno oduprla. Zbog tog vojnopomorskog pothvata, Petar Petrov Petrina je postao članom reda vitezova sv. Marka (*Cavalieri di San Marco*) na temelju odluke Mletačkog senata i donesene duždeve povelje iz 2. travnja 1753. godine. On je bio jedini lošinjski kapetan koji je zaslužio tu ekskluzivnu mletačku titulu tijekom mletačke okupacije otoka Lošinja. Narednih pet godina nastavljao je sa svojim trgovačko – pomorskim putovanjima prema istočnom Sredozemlju. (Novosel, Čoralić, 2014., 262 str.)

Godine 1758. Petar Petrov Petrina je s cijelom svojom posadom doživio pomorsku nesreću. Naime, na putovanju iz Londona kapetan i posada pretrpjeli su pomorsku havariju kod otočja Scilly u kojoj je Petar poginuo sa svim svojim članovima posade. (Novosel, Čoralić, 2014., 262 str.)

Važnost Petra Petrova Petrine osim u vojnopomorskim i trgovačkim postignućima, ističe se i u ulaganju u napredak društvenog i urbanog razvoja Velog Lošinja. Uz pomoć kapetana Augustina Petrine i Tome Ragusina sudjelovao je u uređenju lošinjske crkve posvećene Marijinom Uznesenju, štoviše zaslužan je za izradu novog oltara od mramora. Isto tako dao je izgraditi obiteljsku kuću Petrina. Dakle radi se o palači koja se nalazi u Podjavorima u Velom Lošinju (palača Petrina danas služi kao Dom za starije i nemoćne „Marko A. Stuparić“). (Novosel, Čoralić, 2014., 262 str.)

Petar Petrov Petrina u radu će biti spomenut i kroz analizu obiteljske oporuke iz 1753. godine koja prema dataciji te potpisu sastavljača oporuke treba odgovarati upravo njemu.

Karijera Augustina Stjepanova Petrine (1708. –1793.) započinje 1742. godine te je bio kapetan na brodovima *Regina del Cielo* i *S. Giacomo*. Na ovim brodovima je plovio uglavnom u Marseilles te Lisabon. Na jednoj od plovidba 1745. godine je bio zarobljen od strane alžirskih gusara, no ubrzo je oslobođen otkupninom. Već sljedeće godine je zapovijedao brodom *Gloria Celeste* s kojim su zabilježene plovidbe u London, Tripoli i Siciliju. Također je sredinom XVIII. stoljeća zapovijedao i fregatom pod nazivom *Nuova Cesarea*. Na kraju života kupio je trgovački brod *Natività della Madonna*. (Novosel, Čoralić, 2014., 263 str.)

Fregatom *Nuova Cesarea* je zapovijedao i sin Augustina Stjepanova, Stjepan Petrina koji svoju karijeru veže usko uz Mlečane. Također je putovao od 1769. godine u grad

Aleksandriju i otok Cipar. Godine 1779. postao je vlasnik broda *S. Antonio di Padova*. Njegov najveći doprinos lošinjskom pomorstvu i trgovačkoj djelatnosti obitelji Petrina je uspostava trgovačke kuće u ime brata Petra⁶ što je doprinosilo povezanosti obitelji Petrina sa Sredozemljem te je poboljšalo trgovačke poslove. Stjepan je bio ugledni brodovlasnik te je za života imenovan članom mletačke organizacije odnosno Udruge brodara (*Consortio dei parcenevoli*). Također je za njegovog života obitelj Petrina imala na raspolaganju kuće u samoj Veneciji. (Novosel, Čoralić, 2014., 263 str.)

Od sredine XVIII. stoljeća Nikola Antunov Petrina, koji je rođen 1723. godine, je također bio važan član obitelji Petrina u trgovačkom i pomorskom svijetu. Naime on je zapovijedao brodom *Madonna del Rosario e Anime del Purgatorio*. Plovio je u otočja u Jonskom moru. (Novosel, Čoralić, 2014., 263 str.)

Na kraju XVIII. stoljeća u izvorima se sve više spominje djelatnost kapetana Augustina Augustinova Petrine. On je zapovijedao brodovima *Perina Maria*, *Principe del Brasil*, *Falcone* i *Buona Fortuna* te *S. Antonio di Padova* koji se nalazio u obiteljskom vlasništvu. Njegova plovidba i trgovačka djelatnost prostirala se od Hamburga i Petrograda, sve do Carigrada i Sjeverne Afrike. (Novosel, Čoralić, 2014., 263 str.)

Na sredini XVIII. stoljeća rođen je Petar Vicko Petrina čija djelatnost seže do njegove smrti 1829. godine. Petar Vicko postaje 1773. kapetan broda *Diamante* koji se nalazio u vlasništvu venecijanskog poduzetnika Giovannija Battiste Tamossija. Također kao i njegovi preci plovio je po cijelom Sredozemlju (grčki otoci, Trst, Cipar, Aleksandrija) pa čak i u London. U osamdesetim godinama XVIII. stoljeća bio je suvlasnik brigantine⁷ *Giovanna*, te kapetan trgovačkih brodova *Nuova Cesarea* i *S. Domenico*. S druge strane u devedesetim godinama XVIII. stoljeća započinje njegova vojnopomorska karijera kada se pridružuje mletačkoj ratnoj mornarici. Njegova vojna djelatnost veže se uz brod *Cibela* kojim je Petar Vicko Petrina zapovijedao u razdoblju između 1790. i 1793. godine. Već sljedeće godine postaje kapetanom još većeg ratnog broda mletačke mornarice odnosno fregate *Pallada* kojom je Lošinjanin zapovijedao sve do pada Mletačke Republike 1797. godine. (Novosel, Čoralić, 2014., 265. – 268. str.)

⁶ Gledajući kronološki pregled obitelji Petrina ovaj Petar ne može biti Petar Petrov Petrina koji je sastavljač obiteljske oporuke iz 1753. godine zbog toga što je Stjepan Petrina sin Augustina Stjepanovog Petrine koji je rođen 1708. godine, a Petar Petrov Petrina je rođen 1706. godine.

⁷ Brigantina – jedrenjak na 3 jarbola (Braica, 2015., str. 351.)

Naposljetku ćemo spomenuti Ivana Petrova Petrinu kao zadnjeg člana koji se povezuje uz djelatnost obitelji Petrina u XVIII. stoljeću. Njegova pomorska i trgovačka djelatnost započinje u osamdesetim godinama XVIII. stoljeća. Bio je kapetan na brodovima *S. Spiridion* e *S. Giovanni Traurin, Giacinto, Bella Giovanna, Susana* i *Madre Amorosa* s kojima je uplovljavao u luke na Sredozemlju, Atlantiku te Baltičkom moru među kojima se ističu gradovi Genova, Barcelona, grčki gradovi, Lisabon, London i Petrograd. (Novosel, Čoralić, 2014., 263 str.)

Ovim pregledom obitelji Petrina istaknuti su samo najvažniji članovi koji su dali doprinos razvoju pomorstva na otoku Lošinju u XVIII. stoljeću. Prilikom izrade ovog pregleda obitelji Petrina zaključila sam da postoje dvije loze koje kreću od braće Petra Petrine i Augustina Petrine.

Uočila sam da u sekundarnoj literaturi nema detaljno razrađene genealogije obitelji pa se ne može sa sigurnošću tvrditi koji potomak je kojoj lozi pripadao te da neki od istaknutih članova obitelji Petrina imaju braću i rodbinu što zahtijeva daljnja istraživanja u arhivima.

5.1. Tablični pregled članova obitelji Petrina u XVIII. stoljeću

Članovi obitelji Petrina u XVIII. stoljeću		
Osoba	Godina rođenja – godina smrti	Rodbinski odnosi
Petar Petrina (Ride)	(1608. – 1693.)	Brat Augustin Petrina
Augustin Petrina	(umire 1693.)	Brat Petra zvanog Ride; sinovi Melkior i Petar Antun Petrina; nećak Lovro
Petar Antun Petrina	(1669. – 1749.)	Sin Augustina Petrine
Stjepan Ivanov Petrina	Nije navedeno	Nije navedeno
Stjepan Augustinov Petrina	(rođen 1680.)	Nije navedeno
Ivan Filip Petrina	(1688. – 1748.)	Nije navedeno
Petar Petrov Petrina	(1706. – 1758.)	Otac Petar ⁸ , brat Zvane, žena Mattia, sinovi koji nisu poimence navedeni ⁹ , rođaci Antun Petrina i Marko Petrina ¹⁰
Augustin Stjepanov Petrina	(1708. – 1793.)	Nije navedeno
Stjepan Petrina	Nije navedeno	Sin Augustina Stjepanovog; brat Petar
Nikola Antunov Petrina	(rođen 1723.)	Nije navedeno
Augustin Augustinov Petrina	Nije navedeno	Nije navedeno
Petar Vicko Petrina	(1750. – 1829.)	Nije navedeno
Ivan Petrov Petrina	Nije navedeno	Nije navedeno

Navedeni podaci iz tablice temelje se na znanstvenim radovima *Lošinjanin Petar Vicko Petrina (1750. – 1829.)*, *zapovjednik mletačkih ratnih brodova koncem XVIII. stoljeća* autora Lovorke Čoralić i Filipa Novosela i *Početak i razvoj lošinjskog pomorstva do 1797.* autora Nikole Crnkovića te na analizi oporuke Petra Petrine iz 1753. godine.

⁸ Vjerojatno se radi o Petru Antunu Petrini, no u oporuci se spominje samo ime.

⁹ Kronološki gledano može se pretpostaviti o kojim sinovima se radi, no ne može se sa sigurnošću tvrditi.

¹⁰ Navedeni su u oporuci Petra Petrine iz 1753. godine.

5.2. Tablični pregled pomorskih aktivnosti članova obitelji Petrina u XVIII. stoljeću

Pomorske aktivnosti članova obitelji Petrina u XVIII. stoljeću		
Osoba	Razdoblje djelovanja	Titula
Petar Petrina (Ride)	Sredina XVII. stoljeća	Kapetan duge plovidbe Zapovjednik
Augustin Petrina	Druga polovica XVII. stoljeća	Kapetan broda <i>S. Antonio Abate</i> Zapovjednik trgovačkog broda <i>Agar</i>
Petar Antun Petrina	Prijelaz iz XVII. u XVIII. stoljeće	Kapetan na brodovima <i>Agar, S. Antonio Abate i Giuditta</i> Zapovjednik na brodovima <i>S. Luigi, Madonna di Loreto e tre sorelle, Vittoria i Giuditta</i>
Stjepan Ivanov Petrina	Početak XVIII. stoljeća	Kapetan na brodovima <i>Unione i Giuditta</i>
Stjepan Augustinov Petrina	Početak XVIII. stoljeća	Kapetan na brodovima <i>Madonna del buon viaggio i San Franceco di Paula</i> Zapovjednik na brodovima <i>Madonna del buon viaggio, Gloria Celeste</i>
Ivan Filip Petrina	Prva polovica XVIII. stoljeća	Kapetan Zapovjednik na brodovima <i>Fiore del Maggio i Giuditta</i>
Petar Petrov Petrina	Sredina XVIII. stoljeća	Plovio na brodovima <i>S. Marco, S. Giuseppe i Madonna del Rosario e Anime del Purgatorio</i> Od 1749. kapetan Suvlasnik broda <i>Grazia Divina</i>
Augustin Stjepanov Petrina	Od sredine XVIII. stoljeća	Kapetan na brodovima <i>Regina del cielo i S. Giacomo</i> Zapovjednik na brodovima

		<i>Nuova Cesarea</i> i <i>Gloria Celeste</i> Vlasnik trgovačkog broda <i>Natività della Madonna</i>
Stjepan Petrina	Druga polovica XVIII. stoljeća	Zapovjednik broda <i>Nuova Cesarea</i> Vlasnik broda <i>S. Antonio di Padova</i> i <i>Natività della Madonna</i>
Nikola Antunov Petrina	Od sredine XVIII. stoljeća	Zapovjednik broda <i>Madonna del Rosario e Anime del Purgatorio</i>
Augustin Augustinov Petrina	Druga polovica XVIII. stoljeća	Kapetan Zapovjednik brodova <i>Perina Maria, Principe del Brasil, Falcone</i> i <i>Buona Fortuna</i> Vlasnik broda <i>S. Antonio di Padova</i>
Petar Vicko Petrina	Druga polovica XVIII. stoljeća	Kapetan broda <i>Diamante</i> i fregate <i>Pallada</i> Zapovjednik broda <i>Cibela</i> Suvlasnik brigantine <i>Giovanna</i> i broda <i>S. Domenico</i>
Ivan Petrov Petrina	Kraj XVIII. stoljeća	Kapetan brodova <i>S. Spiridion e S. Giovanni Traurin, Giacinto, Bella Giovanna, Susana</i> i <i>Madre Amorosa</i>

Navedeni podaci iz tablice temelje se na preglednom znanstvenom radu *Lošinjanin Petar Vicko Petrina (1750. – 1829.), zapovjednik mletačkih ratnih brodova koncem XVIII. stoljeća* autora Lovorke Čoralić i Filipa Novosela.

6. Oporuke u XVIII. stoljeću

Način sastavljanja oporuka opisan je u creskom i lošinjskom statutu iz XIII. stoljeća (*Statuto di Cherso et Ossero*).

Kada govorimo o nasljeđivanju određene imovine, na otocima pa tako i na otoku Lošinju postojale su statutarne odredbe koje su za Lošinjane predstavljale zakon. Postojala su dva oblika nasljeđivanja imovine. Prvi način nasljeđivanja je bio oporučno na temelju napisane oporuke, a drugi način je bio putem zakonskih odredbi. Sve punoljetne osobe bile su zakonski obvezne oporučno ostaviti imetak svojim nasljednicima. Izuzetak su činili samo duševni bolesnici. Sam statut nije se razlikovao po pitanju spola i staleške pripadnosti. Zanimljivo je da nezakonita djeca nisu mogla naslijediti materijalno vlasništvo oca, izuzev ako otac nije naknadno sklopio brak s majkom takvog djeteta. (Imamović, 1987., 126. str.)

Na kvarnerskim otocima, pa tako i na Lošinju je u razdoblju mletačke vladavine bilo uobičajeno da stanovnici ostavljaju svoju imovinu oporučno koja se čitala iza smrti sastavljača. Prilikom sastavljanja ostavinskog dokumenta treba razlikovati dva načina sastavljanja oporuka. Jedan oblik sastavljanja oporuka je u obliku brevijara¹¹ dok drugi oblik sastavljanja je testament. Naime, oba oblika sastavljanja oporuke bila su vrlo slična te su ih distingvirale minimalne razlike. Primjerice brevijar je pojednostavljen oblik testamenta. Sam testament je sastavljao notar odnosno pravna osoba, dok brevijar je mogla sastaviti svaka osoba odnosno laik kojoj notarstvo nije bio zanimanje pa se često radilo o jedva pismenoj osobi. Ako je notar sastavljao oporuku, ona je sadržavala zakonom određene pravne formalnosti, ali i brevijar je bio pravno valjan iako se radilo o pojednostavljenom dokumentu. Kako bi brevijar bio pravno ispravan, naručitelj oporuke je svoju posljednju volju morao izreći pred dvojicom vjerodostojnih svjedoka koji bi bili obvezni kasnije potvrditi posljednju volju pred mletačkim knezom. (Imamović, 1987., 126. str.)

Nadalje roditelji su svoj imetak bili obvezatni ostaviti svojoj porodici čak i ako su naumili ostaviti imetak crkvi radi „spasenja duše“ što je često bio sadržaj oporuka i darovnica iz XVIII. stoljeća. Jedini slučaj u kojem je roditeljeva imovina mogla prijeći na Crkvu jest u slučaju kada je porodica nevaljala, primjerice ako bi imali agresivan istup prema ocu i majci. Također u ovaj slučaj su ulazile teške uvrede upućene roditeljima, tužbe roditelja za krivično

¹¹ Brevijar (breviario) – brevijar i testament su isprave koje su se koristile za oporučno nasljeđivanje imetka. Jedina razlika između dvije isprave je ta da je brevijar uprošćeni oblik testamenta. (Imamović, 1987., 126. str.)

djelo, lažne optužbe prema očevima ili ako su roditeljima branili da sastave oporuku. (Imamović, 1987., 127. str.)

U slučaju kada bi muškarac preminuo bez oporuke, njegova žena je dobivala samo četvrtinu njegovog naslijeđa dok je ostatak išao muškarčevoj porodici kao primjerice sinovima ili braći. To pravo joj je bilo onemogućeno ako je za njegovog života učinila preljub. Također postojala je odredba kojom je muž svojoj supruzi dopustio uživanje imovine ako bi ona ostala udovica i vjerna mu nakon njegove smrti. Tada bi žena mogla ostati gospodaricom u kući te uživati u nužnoj ostavštini. (Imamović, 1987., 127. str)

7. Opis oporuke Petra Petrine

Za analizu oporuke Petra Petrine kao baza je korištena knjiga *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi* povjesničara Jakova Stipišića¹², a kao pomoć za razumijevanje jezika kojim je pisana koristila sam rječnik talijansko – hrvatskog jezika¹³.

Isprava je strukturirana na način da se odmah u početku navodi datiranje isprave te odmah kreće naracija. U samom uvodu navodi se autor i primarni cilj isprave, dok se u korpusu razrađuju odluke odnosno u ovom slučaju posljednje želje autora oporuke. Na kraju isprave nalazi se autorov potpis te službeni dio isprave vezan uz notarske isprave kao što je primjerice navođenje svjedoka.

Oporuka je pisana na papiru te je korištena tinta. Na ispravi se ne nalazi službeni pečat. Isprava je napisana na jednom papiru obostrano. Isprava se nalazi u relativno dobrom stanju s manjim oštećenjima. Na stražnjoj strani u donjem dijelu je tinta izblijeđena stoga je manje čitka. Vidljivi su i prijelazi gdje je isprava presavijana. Na jednom dijelu isprave nalazi se veće oštećenje odnosno rupa zbog koje je gotovo nemoguće iščitati sadržaj rečenice. Prednja strana isprave je jednostavnija za iščitavanje od stražnje strane.

Oporuka je pisana na talijanskom jeziku iz XVIII. stoljeća odnosno venecijanskim dijalektom koji je često korišten u gradovima koji su se nalazili pod mletačkom okupacijom.¹⁴ S dobrim poznavanjem standardnog suvremenog talijanskog jezika većina sadržaja se može iščitati s lakoćom s preprekama nečitkog pisanja. Manji dio riječi se može prepoznati po korijenu riječi s obzirom na to da su nečitko napisane, dok su neke u potpunosti nečitke što zbog rukopisa što zbog zastarjelih izraza.¹⁵ Prilikom pisanja oporuke autor se koristio još uvijek brojnim latinskim riječima, kraticama, a čak i neke glagolske strukture su pisane prema latinskim modelima, što nije iznimka za službene dokumente iz XVIII. stoljeća.¹⁶ S obzirom na ove okolnosti sintaksa isprave se uvelike razlikuje od one današnjeg standardnog talijanskog jezika¹⁷ te rečenice imaju u potpunosti drugačiju strukturu i poredak. Primjerice mnoge riječi

¹² Izdanje Školske knjige (Zagreb) iz 1985. godine.

¹³ Deanović, Mirko; Jernej, Josip, *Talijansko – hrvatski rječnik*. Školska Knjiga, Zagreb, 2012.

¹⁴ Mletački dijalekt ili Venecijanski dijalekt (*dialettoveneto*) bio je jezik službene uporabe, ali i javne komunikacije u mjestima koja su se nalazila pod mletačkom okupacijom kao primjerice otok Lošinj. Često su se riječi iskrivljavale u duhu jezika domicilnog stanovništva. (Čoralić, 2009., 28. str.)

¹⁵ U prijepisu i prijevodu oporuke riječi koje nisu iščitane označene su praznom crtom.

¹⁶ [http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-del-settecento_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-del-settecento_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

¹⁷ Standardni talijanski jezik nastao je 1861. godine nakon ujedinjenja Kraljevine Italije. Kao službeni standardni jezik je prihvaćena varijanta toskanskog dijalekta, dok su ostali dijalekti poput venecijanskog prihvaćeni na regionalnoj razini. ([http://www.treccani.it/enciclopedia/italiano-standard_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/italiano-standard_(Enciclopedia-dell'Italiano)/))

iako imaju isto značenje, mijenjale su se u pisanju te brojne imenice imaju dupla slova dok u standardnom talijanskom ih nisu zadržale (*diecci – dieci*). Za kompletan prijevod je bitno aktivno poznavanje talijanskog jezika, ali i poznavanje latinskog jezika na bazičnoj razini s obzirom na to da su sve skraćenice na latinskom jeziku, ali i pojedine forme glagola i imenica su također preuzete iz latinskog jezika.

Slika 1: Prednja stranica Oporuke Petra Petrine

112

181) L. D. M. ad 4 Maggio 1755 Venetia.

Considerando io Pietro Petrina figlio Pietro al fine della vostra umanità nel esservi cosa più cara dell'oro e del momento della morte e massima riflettendo ai gravi pericoli a quali sono soggetto per l'asservire mia libertà attendendomi in presente Capitano della nave detta hominata Evario Duino vissuta avendo di già in stato di buona salute sano di mente et intelletto disponer la cosa mia onde lasciare la propria famiglia nel caso di mia mancanza quando piaccio a D. M. con quel provvedimento che credo ordinare per questo Testamento mia ultima volontà.

Raccomando per tanto in primo luogo l'anima mia al Sign. Dio alla Beatissima Vergine Maria sua avvocata e tutti i Santi e Sante del Cielo supplicando essa Ivan Madre del mio Gesù riconoscente quando in ogni tempo incontro la sua benigna misericordia e protezione col sudor preservato da tante disgrazie di male e combattimenti di sangue più diffidavami e particolarmente non abbandonarmi nel punto estremo di mia vita e nel tremendo momento di mio passaggio sperando colli di lei Santa assistenza ottenere l'infinita divina misericordia e conseguire con il perdono de miei peccati la Santa Celeste Gloria.

Successo la mia morte nella Piazza di S. Marco dove mia spavio voglio che il mio cadavere sia sepolto con la solita Esquicia e funerali che si praticano in detto luogo e sempre con tuedovata uscita spesa e nel tempo più breve possibile massi se voglio che dagli infrascripti miei Commissarj mi siano fatte celebrare nelle chiese di S. Maria spavio messes di 500 con l'elemosino di Soldi 10 per caduno: e nel caso mancanza di tutto altrove sia per sepolto e fatti li miei funerali per ogni maniera senza pompa orono e comante che dagli miei commissarj sia esborato al Capp: solo di detto mio Patria Santo Tobo quanto basti per la celebrazione di due messe annue da Officiarij nel giorno di mio anniversario in suffragio del anima mia e pregando quel Reverendissimo Capitolo di S. Maria di perennalmente Esquito.

Lascio per ragione di legata per una volta e tante al M. Reverendissimo Sig. Don Juan Petrina mio fratello duclatj dieci dadi 6: 4 e questi in segno di stima et altro fratello, raccomandandoli l'anima mia be. Suij Esquiritj

Slika 2: Stražnja stranica oporuke Petra Petrine

PPMHP 14007

Il Duce uada amastito Suro ad' Età Sopraudetta di' Detti luoghi figlioli
 Douavano paggi di' miei Commissarij di' Tanjo in senso che si esageravano la
 Rata de' Detti Dipendenti della Ducta Comanda Inuacida, fanno quanto
 Esdorso della Ducta alla Sopradetta Sig.^{ra} Maria mia moglie. E uadavano per
 come Sopraho prescrite / ora la medesima ha dimando in tal Caso Patrono
 Libera dispositrice di' due vicine per il mantenimento di lei e della
 vostra comune famiglia. e ripostandoy per la disposizione di queste allo suo
 divisione (e caposita) con i di' quala uigna. Aluarj, quali di mia uigione di
 Velle de' miei commissarij et auarj. Sono di' senso in senso aduy di
 Legati di' della massa ereditaria del q.^o Cap.^o Pietro Patrono mio Padre
 che J. d. lu. ad in Stato) Cio per la metà. S'edificante a lui douando
 per l'altre metà Duplice il molto Reuer.^o D.^o Zuanne mio fratello come
 possessor della sua portione dall' Eredita paterna e Strada de' omissioni de' miei
 Commissarij de' Executorj della prescrite mia ultima uolunta e Testamento fatto
 e nominato da D.^o Matteo Patrono mia consorte (quando in Stato Vedauit senza
 parlar de' altri uoluntà) unicamente al Reuer.^o Sig.^o Don Antonio Patrono mio Fratello
 e cognato de' il molto Reuer.^o Sig.^o Don Marco Patrono mio Fratello
 douandoy in vicinibus Christi non abandonandoy di questa Carità. Senno che questi
 siano i miei ueray figlioli all' Età Sopradetta dagli anni 24. auadavano per
 di' miei commissarij un picolo Senno di' ducata quattordici. de' li. Scilio di' 10
 covanti per caduna d' Essi. Et uarj della mia Eredita per una uolta tanto Duplice
 doti di' compatimento per la conuita dal Testamento che li. Essabico
 E questo intendo io il mio final Testamento Scipure a maggio Etavia de' Dio e della
 di' sua uirginissima (a qual' honamente puotro a serua dimando perdona de' ogni
 mia colpa. imploranda la Diuina pietà nel groue punto di' mio Passaggio e così
 Sia.

Volto di' Detti miei ueray auar in uoluntà a
 chessa mia in tanti Quoy Cechij 1786
 Semila sotto datti a più a 5 parti. Or.
 mano il di' Francesco Orucij 1800
 Detti quali miei ueray auar. in maghaccio
 con lui ducataj quare uolte in Cucha
 Il Duce di' mia di' pagione.

Io Pietro Patrono R.^o Aff.^o Meo
 Esquira

Fu pubblicato il Detti Testamento. alla morte del D.^o Sig.^o Pietro Patrono. a me Not.^o cognito
 cio ad istanza della Sig.^{ra} Maria Patrona. post. deho rito per Sig.^o Pietro Patrono.
 Io P. Marco Ruzarich fu inuente Test.^o
 Io J. Giuliano Ruzarich fu present. Test.^o
 Notario Botterini A. P. R.

7.1. Prijepis i prijevod oporuke

Prednja stranica oporuke:

(1) *L' e. m. adj 8 maggio 1753 Venetia*

_ _ . _ 8 svibanj 1753 Venecija

(2) *Considerando io Pietro Petrina: Pietro al fine della nostra humanità*

Prema meni Petru Petrini: Petre na kraju naše čovječnosti

(3) *nel essenza cosa può certo dell'oura a del momento della morte e massima*

postojanja točnije u trenutku najveće smrti

(4) *rifletendo ai gravi pericoli a quali vedo soggetto par l'esercizio mio maritimo*

razmišljajući o velikim opasnostima kojima u kojim sam svjedočio¹⁸ moj zadatak mene mornara

(5) *attrovandomi in presente Capitano¹⁹ della nava _ nominato vario Grazia Divina*

koji sam trenutno kapetan nave _ koja se zove Grazia Divina

(6) *vissoluo²⁰essendo di già in stato di buona salute sano di mente ed intelletto*

kako sam uvidio da sam dobrog zdravlja i zdravog mentalnog stanja i dobrog intelekta

(7) *disponer la cosa mia _ lasciare la propria famiglia nel caso di*

odlučio sam izložiti moje stvari i ostaviti ih vlastitoj obitelji u slučaju

(8) *mia mancanza quando piace a S'e m con quali procedimento che*

moje neprisutnosti kada se svidi _ _ te nastavljam sa svojom

(9) *credo ordinare con questa testimonianza mia ultima volontà.*

željom da naredim s ovom oporukom moju posljednju volju.

¹⁸ Godine 1752. su kapetan Petar Petrina i njegova posada na putu prema Aleksandriji bili napadnuti od strane alžirskog gusarskog broda.

¹⁹ Može se zaključiti da se trenutno nalazi u Veneciji.

²⁰ Latinizam.

(10) *Raccomando per tanto un primo luoco l'anima Szg: Addio alla*

Stoga za početak preporučujem dušu Gospodinu: Zbogom

(11) *Beattissima Vergina Maria mia amata a tutti i santi e sante del*

Blaženoj Djevici Mariji mojoj voljenoj i svim svecima i sveticama

(12) *Cielo suplicando essa gran madre del mio grave riconosciuto avendo*

Nebeskim moleći nju tu veliku majku za moj postojeći grijeh imajući u vidu

(13) *in ogni tempo incontro la sua benefica misericordia e protezione col*

da u svakom razdoblju susrećem njenu blagonaklonost i zaštitu

(14) *avermi presservato da tante disgrazie di mare e combattimenti di sangue*

koja me je štitila od tolikih nesreća na moru i krvavih borbi

(15) *più difendermi a pratically non abbandonarmi nel punto estremo*

u kojima me je branila i praktički nije me ostavila u ekstremnom trenutku

(16) *di mia vita e nel tremendo momento di mio passaggio sperando colla di*

mog života i u užasnom trenutku mog prelaska vjerujući joj da

(17) *Dai Santa assistenza ottenere l'infinità divina misericordia e conseguire con*

Će mi dati Svetu pomoć za održavanje beskonačne božanske milosti i nastaviti s

(18) *il perdono di miei peccati la santa Celeste Maria.*

oprostom mojih grijeha ta sveta Nebeska Marija.

(19) *Succendo la mia morte nella terra di Lussu Grande e mia patria voglio che il*

Kada dođe do moje smrti u mojoj zemlji i mojoj domovini u Velom Lošinjku želim da

(20) *mio cadavere sia sepolto con le solite esequie e funerali che si praticano*

moje tijelo bude pokopano uobičajenim pogrebom i s pogrebnim običajima koji se provode

(21) *in detto luoco e sempre con moderato onesto speso d nel tempo più*

u navedenom mjestu i uvijek s umjerenom i poštenom potrošnjom_ u vremenima jako

(22) __ *messi sai voglio che degli infrascritti miei comissarigzi mi* __

znaš želim da u prisutnosti mojih svjedoka mojih komesara meni

(23) *fatta celebrare nella chiesa di essa mia patria messe* __ 500²¹ *con*

se napravi slavlje mise u crkvi u mojoj zemlji 500 s

(24) *l'elemosina di soldi n 4 per cadavre: e nel caso mancasse di mitto*

milodarima u novcu __ za pokojnika: u slučaju manjka novca

(25) *altrove sia pur sepolto a fatti di miei funerali partialmente* __

negdje drugdje neka bude za pogreb mojih pogrebnih ostataka

(26) *propria ordino e comando che dai miei comissarigzi²² sia esforsato al capis:*

sam naređujem i zapovijedam da od mojih komesara iznudiš za kapetana

(27) __ *di detta mia patria tanto soldo quanto basti per la celebrazione di*

__ u mojoj domovini onoliko novaca koliko je dostatno za slavlje

(28) *due messe anime da officari nel giorno di mio anniversario di suffragio*

dviju misa zadušnica od dužnosnika na dan obljetnice moje smrti

(29) *dal anima mia pregando quel Reverendo²³*

da moli za moju dušu taj svećenik

(30) *puntualmente eseguito.*

točno izvršena.

(31) *Lascio per ragion di legato per unno molto tanto al in: Reverendo: Szg: Don*

Ostavljam u nasljedstvo za sve to: Svećeniku: gospodinu: Don

(32) *Zvane Petrina mio fratello ducheti diecci da 6:4 e questi insegno*

Zvani Petrini mom bratu 10 dukata u omjeru 6:4 i to u znaku

(33) *di sttimo al amor fraterno raccomandandoli d'anima mia ne suoi*

²¹ Vjerojatno se radi o novcu.

²² Latinizam.

²³ Isprava je do kraja ovog reda uništena.

poštovanja prema bratskoj ljubavi preporučujući mu iz dubine moje duše za njegove

(34) *sacrifici.*

žrtve.

Stražnja stranica oporuke:

(1) *Il tutto vada _ sunt²⁴all'età sopravaluta di detti miei figliuoli*

Sve ide _ kada navršše punoljetnosti spomenutim mojim sinovima

(2) *Dovevano poggi di miegi²⁵commissari tempo in tempo che li assagevano la*

Koji se trebaju osloniti na moje komesare u vremenima koji ih očekuju

(3) *ratta dei può dipendenti della sudeta comandata: Innanzitutto farne pronto*

_ djelatnicima spomenutog zapovjedništva²⁶: Prije svega neka bude pripremljeno

(4) *esborso della vedova alla sopradetta sig.ra: Mattia mia moglie vedevando pero:*

za isplatu gore spomenutoj gospođi: Matiji mojoj ženi koja je ostala udovicom ali:

(5) *come sopra ho preservito l'onda la vedova ha _ in tal caso patrono*

gore spomenutoj udovici za zaštitu u tom slučaju dajem joj u tom slučaju

(6) *libera dispoitrice di essa riscossenzi²⁷par il mantenimento di Lei²⁸e della*

slobodu da pronade pokrovitelja za održavanje Nje i za održavanje

(7) *nostra comune famiglia riportandomi per la disposizione di queste alla sua troverano*

naše zajedničke obitelji što me vraća na dogovor o raspolaganju moje imovine gdje će ih zadesiti

(8) *divisione é capitata cossi di quella vigne di _ quelli di mia ragione di*

podjela vinograda na taj način iz mog razloga

²⁴ Latinizam.

²⁵ Vjerojatno krivo napisana riječ miei – moji.

²⁶ Pretpostavlja se da se radi o zapovjedništvu tijekom plovidbe.

²⁷ Moguće da se radi o riječi riscossioni – naplaćivanje/naplate.

²⁸ Pretpostavlja se da se radi o ženi Petra Petrine.

(9) *voglio che da miei commissari e eredi siano di tempo in tempo adempiti li*

želim da moji komesari i nasljednici s vremena na vrijeme budu zaduženi

(10) *Legati _ delle messe ordinate dal g: Capt: Pietro Petrina mio padre*

za ispunjenje naručenih misa od strane kapetana Petra Petrine, mog oca

(11) *che S.d.m.adj. in gloria cosa par la mettà spezzando à me dovendo*

Koji S.d.m. adj. u njegovu čast moram razdvojiti imovinu na dva dijela

(12) *per l'altra mettà suplire il molto _:Don Zuanne mio fratello come seguito*

drugi dio većinski ide: Don Zvani mom bratu kojem dajem

(13) *possesor²⁹ della sua partione dell'eredita paterna stante da divisioni da voi*

vlasništvo nad svojim djelom očevog nasljedstva od ostatka podjele od vas

(14) *comissari et esserutori³⁰ della presente mia ultima volontà e testamento ellego*

komesara i nasljednika moje trenutne posljednje volje i oporuke biram

(15) *e nomino la Ssra: Mattia Petrina mia consorte (vivendo in stato vedovo senza*

i prozivam gospođu : Matiju Petrinu moju suprugu (ako bude živjela kao udovica bez

(16) *passar ad altrui nozze) unitamente al Reverendo: sig: Don Antonius Petrina mio
germano*

drugih svatova) osim s gospodinom³¹: Don Antonom Petrinom mojim rođakom i

(17) *e cugnato e il molto: Revend: Szgr: dn: Marcho Petrina mio germano*

mojim bratićem i mnogo: Svećeniku: Gospodinu: Don Marku Petrini mojem rođaku

(18) *Pregando di in visceribus Christi non abbandonarmi di questa Carità Sinno che _*

moleći da u __ da me ne napusti u svojem dobročinstvu sve dok ne

(19) *siano i miei teneri figlioli all'età sopradetta degli anni 24 e gradivano poggi*

budu moji dragi sinovi u određenoj životnoj dobi od 24 godine i dok ne budu uživali podršku

²⁹ Latinizam.

³⁰ Titula.

³¹ Reverendo – moguće da se radi o svećeniku.

(20) *essi miei comissionari un piccolo segno di devota gratitudine che li lascio di*

tih mojih komesara kao mali znak vaše posvećene zahvalnosti ostavljam vam

(21) *coventi per codanno d'esserti estratti della mia eredita per unna volta tanto suplicar*

_ _ _ biti izvučeni iz mog nasljedstva pa jedan put jako molim

(22) *_ di compatimento per la _ del testimonianza che li essebisco*

_ za uzimanje u obzir _ ove izjave koju vam izlažem

(23) *a questo intendo sia il mio final testamento sempre a maggior Gloria de Dio, e della*

s ovim mislim na moju završnu oporuku koja je uvijek na veliku Slavu od Boga, i od

(24) *e Gran vergine sua a quali honamente³² prostrato a terra demando perdono da ogni*

Velike njegove djevice kojima se u čast prostirem na zemlji zahtijevajući oprostaj za svaku

(25) *mia colpa inplorando la divina pietà nel grande punto di mio passaggio e cossi*

moju krivnju proseći za božansku milost u trenutku mog odlaska i neka tako

(26) *sia.*

bude.

Dodatak na glavni dio oporuke:

(27) *metta di soldi si attrova_ vi contanti à*

_ pola novca se nalazi

(28) *chassa mia in tanti Quui Cacchin in. 86³³*

U mojoj kući u velikom broju Quui Cacchini broj 86

(29) *Simile soldi datti à può a.s. per:*

_ dati novci mogu a.s. za:

(30) *manno il Sig: Francescho Dvizicei³⁴ _ 1800³⁵*

³² Od riječi honoramente (latinizam).

³³ Vjerojatno ime ulice, sela, ili mjesta gdje se kuća nalazi.

_ gospodinu Franji Dvižiću _ 1800

(31) *soldi qualli mi attrovo _ in neghoccio*

novac koji se nalazi _ u trgovini

(32) *con me duchati quattro milla in Ciucha*

samnom jesu četiri tisuće dukata u kući

(33) *il tutto di mia ragione.*

Iz mojih razloga.

Potpis isprave:

(34) *Io Pietro Petrina _:_: manno*

Ja Petar Petrina _ : _ : rukom

(35) *propria.*

vlastitom.

Nadodani dio isprave:

(36) *_ 14. dicembre 1758*

_ 14 prosinca 1758

(37) *Fu pubblicato il sud. testament. allor. la morte del _ . figl. K. Cap. Piero Petrina a me _
cognito*

Objavljena je oporuka po smrti sina, kapetana Petra Petrine meni

(38) *e ciò al importanza della fig. Mattia Petrina corte dello _ K. Cap. Piero Petrina, _*

I zbog važnosti kćeri Mattie Petrine _ . _ _ _ K. Kapetan Petar Petrina, _

(39) *li _: testimoni et _*

³⁴ Prezime.

³⁵ Moguće da se radi o svoti novca koji Petar Petrina ostavlja gospodinu Franji te navodi da se nalaze u trgovini. U 32. redu spominje svotu od 4000 dukata koji se nalaze u njegovoj kući.

Tamo _: svjedoci i

(40) *Io P. Marco Stuparich fui presente testi: io*

Ja prisutni Marko Stuparić bio sam svjedokom

(41) *Io P. Girolamo Zagodin fui presente testimo*

ja prisutni Girolamo Zagodin bio sam svjedokom

(42) *Martino Botterini A.V.X.R.*

Martin Botterini A. V. X. R.

7.2. Analiza oporuke

Najveća problematika prilikom pisanja prijepisa je sam rukopis kojim je pisana oporuka. Većinski dio isprave je pisan vrlo nečitko i pojedine riječi ne mogu se iščitati. Neke riječi se mogu prepoznati prema kontekstu, dok su druge u potpunosti nečitke. Najteže se razlikuju slova poput m, n i u. Potom slova a, e te o su praktički sva napisana u obliku slova o. Isto tako autor oporuke ne čini razliku između q i g. Početna slova u rečenici pisana su krasopisom te isto otežavaju sam prijepis. Isto tako ponekad su dva ista početna slova ukrašena na različit način. Rečenice su pisane u redovima. Također na stražnjoj strani isprave naknadno dodan tekst je vrlo zbijen i gotovo u potpunosti nečitljiv. Dodatni problem su interpunkcijski znakovi koji odvajaju rečenice i daju im smisao. Točke uglavnom nema ili su zbog slabe očuvanosti izbljebile. Također su rijetki i zarezi, dok dvotočke odvajaju latinske ili talijanske kratice titula poput *sig.* što se odnosi na *signore*³⁶. Na početnoj strani su u arhivu nadodani olovkom pisani brojevi koji služe za identifikaciju same isprave. Za daljnje istraživanje s obzirom da su riječi pisane nečitkim rukopisom potrebna je izrada tablice s usporedbom slova zbog toga što isprave iz XVIII. stoljeća nisu bile standardizirane i uređene propisima kao one današnje.

Prilikom prevođenja isprave otežavajuća situacija za kompletan prijevod je ta što prijepis nije u potpunosti dešifriran niti postoji objavljen prijepis oporuke Petra Petrine. Prema načinu pisanja može se zaključiti da se radi o venecijanskom dijalektu što nije neuobičajeno s obzirom na to da je Petar Petrina bio stanovnik Velog Lošinja koji se stoljećima nalazio pod mletačkom okupacijom. U mjestima koja su se nalazila pod Mletačkom Republikom službeni jezik je bio venecijanski jezik. Kako domicilno stanovništvo nije bilo talijansko³⁷, pojedine riječi su se iskrivljavale poput riječi *ciucha*³⁸. Analizirajući riječi kojima je sastavljena oporuka može se vidjeti da je došlo do razlika prilikom pisanja pojedinih imenica. Primjerice riječ kuća je izražena na dva načina *ciucha* i *chassa* unutar same oporuke što je neobično ako je sastavljač oporuke jedna osoba. Također se često koriste dupla slova poput *ss* na riječima koje ne bi trebale biti napisane duplim slovima prema pravilima venecijanskog dijalekta. Na imenicama gdje treba stajati samo slovo *c* često se koristi *ch* (*chiessa*, *chassa*, *duchati*). To nam može govoriti da oporuku nije sastavljao notar već ostavitelj imovine odnosno u ovom slučaju Petar Petrina što objašnjava greške u pravopisu s obzirom na to da je on bio

³⁶ Signore – gospodin.

³⁷ Čoralić, 2009, 28. str.

³⁸ Ciucha – kuća.

Lošinjanin. Primjer takve riječi je i *Chiessa* koja se u venecijanskom dijalektu piše *chiesa* kao i u standardnom talijanskom jeziku.³⁹ Također analizirajući oporuku se može naići na neke zaostale latinske forme u jeziku poput *vissoluo*, *comissarius* ili *sunt*⁴⁰.

Gledajući sam sadržaj oporuke on se bazira izričito na posljednjim željama Petra Petrine. Oporuka sadrži *datatio*⁴¹ u kojem se ističe vrijeme i mjesto sastavljanja.⁴² Prema tome, oporuka je napisana 8. svibnja 1753. godine u Veneciji nakon napada alžirskog gusarskog broda, a pročitana je 14. prosinca 1758. godine vjerojatno po smrti Petra Petrine nakon pomorske havarije kod otočja Scilly. Neuobičajeno je da se oporuka sastavljala u Veneciji s obzirom na to da se radi o obitelji iz Velog Lošinja, no u sekundarnoj literaturi se može naići na podatke da je obitelj Petrina od Mlečana dobila na korištenje zgrade u centru Venecije sredinom XVIII. stoljeća te je možda upravo to razlog sastavljanja oporuke u Veneciji.⁴³

Iz oporuke se mogu iščitati osnovni podaci o Petru Petrini. Primjerice u više navrata spominju se titule Petra Petrine s naglaskom na titulu kapetana (*capitanus*). Također se može zaključiti koji je bio povod sastavljanja oporuke. Naime, on kaže da nakon što su ga zadesile strašne nesreće, odlučio se na čin pisanja oporuke (*rifletendo ai gravi pericoli a quali vedo soggetto par*), što se može uz pomoć sekundarne literature povezati s već navedenim događajima u životu Petra Petrine odnosno s napadom gusarskog alžirskog broda prilikom plovidbe prema Aleksandriji 1752. godine. Petar Petrina ističe i da je prilikom pisanja ove oporuke bio vrlo zdrav kako fizički tako i mentalno (*essendo di già in stato di buona salute sano di mente ed intelletto*) čime vjerojatno želi naglasiti da s ozbiljnošću pristupa sastavljanju oporuke.

Prema sadržaju oporuke vidi se da je kapetan Petar Petrina bio katolik koji prakticira svoju vjeru. Već u početku sastavljanja oporuke je invocacija⁴⁴ Blažene Djevice Marije i Božje blagonaklonosti, ali i pozdrav (*Addio alla Beattissima Vergina*) što za oporuke iz XVIII. stoljeća i ranije nije bio neuobičajen postupak.⁴⁵ Nadalje Petar Petrina je opisao kako treba izgledati njegov pogreb, te na koji način se trebaju služiti mise zadušnice njemu u čast (*mio cadavere sia sepolto con le solite esequie e funerali che si praticano/ fatta celebrare nella chiessa di essa mia patria messa 500 con l'elemosina di soldi_ per cadavre*). Isto tako odmah

³⁹ <http://www.linguaveneta.net/strumenti/traduttore/>

⁴⁰ *Commissarius/Commessario/Komesar* (<https://it.contdict.com/traduzione/latino-italiano/Commissarius>)
Sunt je oblik glagola *biti* <https://it.contdict.com/traduzione/latino-italiano/Commissarius>)

⁴¹ *Datatio* – formula kojom se označuje mjesto i vrijeme sklapanja pravnog čina, odnosno izdavanja isprave o njemu. (Stipišić, 1985., 153. str)

⁴² Stipišić, 1985., 153. str.

⁴³ Novosel, Čoralić, 2014., 263 str.

⁴⁴ Invokacija (*invocatio*)– tom se formulom zaziva ime Božje na različite načine. (Stipišić, 1985., 150. str)

⁴⁵ Stipišić, 1985., 150. str.

u početku strukturalno nalazi se *intitulatio*⁴⁶ koji sadrži ime sastavljača oporuke (*Considerando io Pietro Petrina*).⁴⁷ Oporuka sadrži i *narratio*⁴⁸ odnosno u tom dijelu se iznose okolnosti koje su potaknule Petra Petrinu na sastavljanje.⁴⁹ Dakle, nakon napada alžirskog gusarskog broda Petar Petrina se odlučio na sastavljanje oporuke (*rifletendo ai gravi pericoli a quali vedo soggetto par l'esercizio mio... disponer la cosa mia _ lasciare la propria famiglia nel caso di mia mancanza*).

Nakon toga slijedi najvažniji dio oporuke *dispositio*⁵⁰ odnosno pravni čin u kojem se destinataru⁵¹ daje navedena imovina i objekti.⁵² U ovoj oporuci Petar Petrina ostavlja imovinu svojim članovima obitelji odnosno destinatarima su njegov brat, žena, sinovi i gospodin Franjo. Najviše pozornosti prilikom pisanja je dao svom bratu za kojeg ističe da ga jako poštuje zbog bratske ljubavi te mu stoga ostavlja novce (*Zvane Petrina mio fratello ducheti diecci da 6:4 e questi insegno di sttimo al amor fratellano raccomandandoli d'anima mia ne suoi*). Drugi član obitelji koji se spominje je njegova supruga (*Mattia Petrina mia consorte*), a na kraju oporuke navodi se i druga Mattia Petrina koja je najvjerojatnije bila njegova kćerka (*al importanza della fig. Mattia Petrina*). Također navodi i ime svog oca također Petra te se može zaključiti da se radi o Petru Antunu Petrini.⁵³ Još navodi ime svog rođaka Don Antonius Petrina, svoje bratiće i sinove ali ih ne navodi poimence. Sinovi su imali pravo na njegovu imovinu tek po ostvarenju punoljetnosti (*figlioli all'età sopradetta degli anni 24*). Također spominje i svoje podložnike komesare (*commissari*)⁵⁴ što govori o njegovom društvenom položaju.

Spominje i nekog gospodina Franju (*Francescho Dvizecei*), ali samo prezime je nečitko napisano te ne može se sa sigurnošću tvrditi o kome je točno riječ. Ono što je sigurno, je to da se radi o važnoj osobi za Petra Petrinu jer mu ostavlja određenu svotu novaca, odnosno dukata. Dakle iz oporuke se može pretpostaviti i financijsko stanje Petra Petrine jer dvaput spominje dukate. Prvi novčani iznos o kojem govori je 10 dukata koje ostavlja svom bratu,

⁴⁶ *Intitulatio* – formula koja sadrži ime pisca isprave. (Stipišić, 1985., 150. str)

⁴⁷ Stipišić, 1985., 153. str.

⁴⁸ *Narratio* ili *expositio* – dio u ispravi koji govori o okolnostima koje su prethodile pravnom činu. (Stipišić, 1985., 151. str)

⁴⁹ Stipišić, 1985., str. 151.

⁵⁰ *Dispositio* – najvažniji dio isprave odnosno pravnog čina jer sadrži materijalni ili moralni objekt koji se daje destinataru. (Stipišić, 1985., 151. str)

⁵¹ Destinatar (*destinatarius*) – osoba kojoj je namijenjen pravni čin odnosno kod oporuka osoba koja nasljeđuje imovinu.

⁵² Stipišić, 1985., str. 151.

⁵³ Pogledati tablicu s kronološki poredanim članovima obitelji Petrina prema njihovom rođenju na 13. stranici završnog rada.

⁵⁴ Komesar (*comissarius*) – povjerenik, a može predstavljati i vojni čin koji je podređen zapovjedniku (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32566>)

dok drugi novčani iznos iznosi 4 tisuće dukata (*con _ duchati quattro milla in ciucha*). Svojim nasljednicima u oporuci objašnjava i gdje će naći te novce po njegovoj smrti odnosno navodi mjesto i kućanski broj svoje kuće u Velom Lošinj (*di soldi si attrova _ _ _ a chassa mia in tanti Quui Cacchini. 86 / con _ duchati quattro milla in ciucha / nella terra di Lussu Grande*). U njegovom vlasništvu nalazio se još i vinograd (*divisione di _ così di quella vigne*), no nije naglašeno tko ga nasljeđuje. Zanimljivo je da ne spominje u oporuci tko nasljeđuje njegov brod *Grazia Divina* iako se u sekundarnoj literaturi može naići na podatak da je bio jedan od vlasnika broda.⁵⁵ Kako u sekundarnoj literaturi nije naglašeno tko je drugi suvlasnik broda, ne može se znati kome je brod pripao nakon smrti Petra Petrine.

U samom završnom dijelu oporuke koji je vjerojatno nadodan 1758. godine je naznačen datum čitanja oporuke (*14. dicembre 1758.*). U oporuci stoji da je ovaj testament objavljen po smrti Petra Petrine (*Fu pubblicato il sud. testament. allor. la morte del _ . figl. K. Cap. Piero Petrina*). Iz oporuke vidimo da se radi o testamentu kao obliku pravnih isprava, no ovdje može biti riječ o brevijaru s obzirom na to da je oporuka pisana vlastoručno od strane Petra Petrine (*Io Pietro Petrina _:_: manno propria*) dok testament uvijek sastavlja notar ili općinski službenik. Dodatno nam potvrđuju tezu da se radi o brevijaru dva svjedoka koji su nužni za sastavljanje takvog oblika pravnog dokumenta. Pred njima naručilac oporuke mora reći posljednju volju, a oni su to dužni potvrditi pred knezom.⁵⁶ Radi se o svjedocima Marko Stuparić i Girolamo (*Io P. Marco Stuparich fui presente testi: io / Io P. Girolamo Zagasin fui presente testimo*). Na kraju stoji još ime Martina Botterinija, ali nije jasno radi li se o pravnoj osobi zbog toga što nema nikakvog sadržaja uz samo ime.

⁵⁵ Pogledati tablicu s popisom brodova na kojima su plovili članovi obitelji Petrina na 14. stranici završnog rada.

⁵⁶ Imamović, 1987., 126 str.

8. Zaključak

Obitelj Petrina je svojom pomorskom djelatnošću dala veliki doprinos razvoju pomorstva na otoku Lošinju u XVIII. stoljeću o čemu nam svjedoče njihove pomorske pustolovine. Bili su među prvima na otoku koji su se okrenuli pomorstvu već u XVII. stoljeću kada je otok Lošinj bio ruralna sredina čije primarne djelatnosti su bile poljoprivreda i ribarstvo što se drastično mijenja kroz narednih sto godina. Uzevši njih kao primjer, mnogi drugi Lošinjani su se krenuli baviti upravo pomorstvom. Kao i članovi obitelji Petrina u početku su uglavnom bili ribari i mornari, no sredinom XVIII. stoljeća gotovo svi članovi obitelji Petrina postaju kapetanima duge plovidbe. Osim što su bili sposobni moreplovci, bili su i dobri diplomati i trgovci, te u početku XVIII. stoljeća su trgovali Jadranom odnosno robom iz mletačke Dalmacije u Veneciju. Nakon toga njihova djelatnost se proširila na gotovu cijelu Europu što je veliki uspjeh za otok Lošinj i obitelj Petrina. U stoljetnoj djelatnosti obitelji Petrina kao pomoraca njezini članovi uplovljavali su u luke poput Aleksandrije, Amsterdama, Ancone, Hamburga, a plovili su također do grčkih otoka poput Kefalonije i Zakinta pa te Sicilije pa sve do Sjeverne Amerike. Osim što su se istakli kao važni kapetani i mornari, pohvalna je i njihova vojnička dužnost odnosno kao što je već navedeno, istaknuli su se u sukobima s alžirskim gusarima kao što je bio sukob Petra Petrine i njegove posade pokraj Aleksandrije. Također sudjelovali su u morejskim ratovima u kojima su korišteni brodovi na kojima su kapetani bili članovi obitelji Petrina kao što je primjerice bio Augustin Petrina. S odmakom XVIII. stoljeća postali su toliko imućni na otoku da su u svom vlasništvu imali brodove kao što su brodovi *Grazia Divina*, *S. Antonio di Padova* i *Natività della Madonna*. Zbog ovih postignuća uživali su i poštovanje od vlasti Mletačke Republike pa su im stoga dane na korištenje kuće u samom središtu Republike tj. u Veneciji. Također su bili primljeni u Udrugu brodara (*Consorzio dei parcenevoli*) koja je bila prestižna mletačka organizacija pomoraca što govori o ugledu obitelji Petrina. Tijekom svojeg djelovanja na otoku Lošinju obitelj Petrina je pridonijela i urbanom razvoju na način da su financirali obnavljanje crkvi te izgradili vlastitu palaču.

Osim najistaknutijih članova obitelji Petrina prilikom iščitavanja sekundarne literature naišla sam na podatke o drugim članovima obitelji što otvara prostor za daljnja arhivska istraživanja kako bi se mogao u potpunosti sagledati pregled obitelji u XVIII. stoljeću te napisati njihova genealogija.

Dodatna važnost koju vežemo uz obitelj Petrina je između ostalog i neobjavljeni primarni izvor koji ih spominje, odnosno oporuka Petra Petrine. Prijepis i prijevod te oporuke otkrio nam je nove detalje o životu obitelji Petrina. Ponajprije se radi izvoru u kojem se navodi financijsko stanje jednog od članova obitelji Petrina, Petra Petrine, iz kojeg nam je otkriveno njegovo bogatstvo u pogledu dukata i kuće. Nadalje saznajemo informacije o njegovim rodbinskim i ženidbenim odnosima te se tako može obogatiti obiteljska genealogija.

Obitelj Petrina vežemo uz grad Lošinj odnosno uz Kvarner i povijest priobalja Rijeke. Stoga možemo zaključiti da je ova isprava od značaja za zavičajnu i nacionalnu povijest.

Analiza oporuke ostavlja prostor za daljnje istraživanje i preinake u samom prijepisu i prijevodu oporuke te kontekstualizaciji. Također bi za daljnje istraživanje bilo potrebno istražiti talijansku historiografiju vezanu uz mletačku aktivnost na Kvarneru u XVIII. stoljeću kao i drugo arhivsko gradivo.

Popis literature:

Neobjavljeni primarni izvor:

1. Oporuka Petra Petrine, isprava pod oznakom KPO – DZ 14007 (PPMHP 102827) iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci

Literatura:

1. Braica, Silvio. „Kratki pojmovnik o moru, ribarstvu i pomorstvu.“ // *Ethnologica Dalmatica, Vol., No. 22* (2015.)

2. Crnković, Nikola. „Početak i razvoj lošinjskog pomorstva do 1797“. U: *Vjesnik historijskog arhiva Rijeka, Svezak XXXII* (ur. Jadranka Kaloper – Bakrač), Rijeka 1990., str. 125 – 159.

3. Čoralić, Lovorka; Novosel, Filip. „U okrilju Privrede – Mletačka Republika i hrvatski Jadran.“ // *Povijesni prilozi. Vol 28. No. 37* (2009)

4. Čoralić, Lovorka; Novosel, Filip. „Lošinjanin Petar Vicko Petrina (1750. - 1829.), zapovjednik mletačkih ratnih brodova koncem XVIII. stoljeća.“ // *Povijesni prilozi. 33* (2014)

5. Deanović, Mirko; Jernej, Josip. *Talijansko – hrvatski rječnik*. Školska Knjiga, Zagreb, 2012.

6. Fučić, Branko. *Apsyrtilides: Kulurno – povijesni putopis po otočju Cresa i Lošinja*. Turistička zajednica općine Cres / Mali Lošinj, Mali Lošinj 1995.

7. Gerolami, Giovanni. „Tri pionira lošinjskog pomorstva“. U: *Pomorstvo Lošinja i Cresa III* (ur. Julijano Sokolić), Matica Hrvatska – Ogranak Lošinj, Mali Lošinj 1995., str. 112 – 122.

8. Imamović, Enver. *Otoci Cres i Lošinj od ranog srednjeg vijeka do konca XVIII stoljeća*. SIZ kulture općine Cres – Lošinj, Mali Lošinj 1987.

9. Kojić, Branko. „Pomorstvo Lošinja“. U: *Otočki ljetopis Cres – Lošinj 2*. Fond za unapređenje kulturnih djelatnosti općine Cres – Lošinj, Mali Lošinj, 1975., str. 240 – 248.

10. Peričić, Šime. „Prilog upoznavanju pomorstva otoka Lošinja“. U: *Vjesnik povijesnog arhiva Rijeka, Svezak XXXV – XXXVI* (ur. Jadranka Kaloper – Bakrač), Rijeka 1994., str. 185 – 197.

11. Sokolić, Julijano. „Neki arhivski izvori za povijest pomorstva i brodarstva Cresa i Lošinja“ U: *Otočki ljetopis Cres - Lošinj 5: Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja*, SIZ kulture općine Cres – Lošinj, Mali Lošinj 1984., str. 103 – 109.

12. Sokolić, Julijano. „Neke značajke statusa i ustrojstva osorske komune u doba mletačkog vladanja“ U: *Otočki ljetopis Cres - Lošinj 5: Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja*, SIZ kulture općine Cres – Lošinj, Mali Lošinj 1984., str. 179 – 187.

13. Stipišić, Jakov. *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*. Školska knjiga, Zagreb 1985.

Internetski portali:

1. <https://tehnika.lzmk.hr/pulaka/>

2. [http://www.treccani.it/enciclopedia/italiano-standard_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/italiano-standard_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

3. [http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-del-settecento_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lingua-del-settecento_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

4. <http://www.linguaveneta.net/strumenti/traduttore/>

5. <https://it.contdict.com/traduzione/latino-italiano/>

6. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32566>

7. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35849>

Popis priloga:

1. Slika 1: Oporuka Petra Petrine, isprava pod oznakom KPO – DZ 14007 (PPMHP 102827) iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci

2. Slika 2: Oporuka Petra Petrine, isprava pod oznakom KPO – DZ 14007 (PPMHP 102827) iz Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci